

אשכול יוסף

מאוצרותיו של הרב יוסף חי סימן טוב שליט"א
מחבר סדרת הספרים "אשכול יוסף" עה"ת והמועדים
וספרי "כרם יוסף" על הש"ס

"והאלוקים נסה את אברהם" (כ"ב א')

מדוע מתייחס ניסיון העקידה דוקא לאברהם אבינו ולא ליצחק שנעקד בעצמו על גבי המזבח?

יישוב א' - עיקר הניסיון שאברהם ישיג שלימות

בזוה"ק (נפרשמי 77 קט): הקשה כאמור, והוסיף להקשות שעיקר ניסיון העקדה היה ביצחק שהיה בן שלוששים ושבע שנים, ואביו כבר אינו נענש עליו, ואלמלא אמר יצחק שאינו רוצה להיעקד, לא היה אברהם אבינו נענש עליו, ואם כן מה הטעם שאמר הכתוב "והאלוקים ניסה את אברהם"? ותירץ שאברהם אבינו כל ימיו עדיין לא נעשה שלם אלא עד מעשה ניסיון העקדה, שהיה יצר הרע בא לקטר על אברהם שלא נשלם כפי שראוי, ולכן ניסהו הקב"ה, שעל ידי ניסיון עקידת יצחק נעשה אברהם שלם. לכן עיקר הניסיון מתייחס לאברהם, אבל באמת גם ליצחק היה ניסיון בעקידתו, ואז התעטר יצחק במקומו עם אברהם. וכתב הזוה"ק שדבר זה מדוקדק בכתוב, שלא נאמר והאלוקים ניסה לאברהם, אלא נאמר ניסה את אברהם, כלומר לרבות את יצחק שגם הוא היה בניסיון.

יישוב ב' - יצחק קיבל כח מפני מסירות נפשו של אברהם

עי"ל בס"ד שעיקר הניסיון היה לאברהם דוקא, וליצחק לא היה ניסיון גדול כמו לאברהם, כי מאחר ויצחק ראה את אביו מוסר נפשו לקיום מצות עקידתו בשמחה ואהבה ללא שום חלישות הדעת ועיכוב במצוה, ועושה אותה ביתר שאת וביתר עוז, על ידי זה נסך אברהם כח עצום ביצחק לקיום מצות העקידה. כי אחרי שיצחק רואה דוגמא אישית של אביו המוסר נפשו על קיום המצוה, אצלו כבר היה הרבה יותר קל. ועוד שאחרי שאברהם אבינו עומד בניסיון ומתחיל בקיום המצוה, על ידי כך הוריד כח עצום לעולם כולו ולכל יושבי תבל לכל הדורות כולם, לכל אדם ואדם, להיות מוסרים נפשם על קדושת השם. ובזה ניחא קושיית העולם למה התעלה אברהם כל כך על היותו מקיים דבר ה' במצות עקידת יצחק, והלא מצאנו אלפים שמסרו נפשם על קדושת השם, וכמו עשרה הרוגי מלכות, ועד זמן האחרון רבו כמו רבו, בגרוש ספרד צרפת ובשואה האיומה והנוראה רח"ל הי"ד, וכל שכן אם ה' היה נראה אליהם והיה מצוה אותם כאשר צוה ה' אל אברהם, בודאי שעל אחת כמה וכמה היו מוסרים נפשם? אולם לאור האמור לק"מ, דאדרבה ואדרבה כל העוז והתעצמות שיש בליבו של כל יהודי ויהודי בכל הדורות למסור עצמו על קדושת ה', הכל זה מכח מעשה הקידוש השם הראשון שהיה בעולם, על ידי אברהם אבינו שבשמחה וחדוה ואהבה עצומה לבורא העולמים הלך לעקוד על קדושת ה' את בנו יחידו אשר אהב.

יישוב ג' - אברהם נתנסה מתחילת מעשה העקדה ועד סופה

מצאתי בשו"ת מהרי"ט (פ"ג ח"ט ס"ו) שהוסיף לדקדק ממאמר הכתוב "בי נשבעתי נאום ה' כי יען אשר עשית את הדבר הזה", הרי שתלה הכתוב את מעשה העקידה באברהם ולא הוזכר יצחק בכתוב כלל. וקשה דאדרבה עיקר קידוש ה', קידש יצחק

בעצמו, ולמה תלה הכתוב את הניסיון באברהם. ותירץ כי לפי שיצחק אפשר לו להיעקד עד שלא יראה לו חרב שעל צווארו ואז כבר לא יוכל לעכב, אבל אברהם אבינו היה צריך לכבוש רחמיו מתחילה ועד סוף לעשות הכל בשמחה ובזריזות מצות קונו, ולכן אמרין "ועקדת יצחק ברחמים תזכור", שאברהם עקד את יצחק בנו יחידו כאילו הוא אינו צריך לכולם, את זה תזכור לזרעו, שאף הקב"ה יכבשו רחמיו את כעסו, כשם שאברהם כבש רחמיו לעשות רצון קונו בלבב שלם.

יישוב ד' - עיקר הניסיון היה לאברהם שניטלו ממנו מדרגותיו

הגאון מקאצק זצ"ל תירץ לתלמידיו שניסיון העקידה מיוחס לאברהם ולא ליצחק, לפי שבתורה כתוב "והאלוקים ניסה את אברהם" ולא כתוב והאלוקים ניסה את יצחק. עמדו לתלמידיו ושאלוהו שאינו מובן מה תירץ בדבריו. היה שם הגאון רבי ברוך מטשיז'ווע זצ"ל ויען ויאמר: הנה כשמונים את האדם מהשמים נוטלין ממנו את כל מדרגותיו, כי אם ישאר עם מדרגותיו קל לו לעמוד בניסיון, ולכן אם נאמר בתורה שהקב"ה ניסה את אברהם, לפיכך מבואר שעיקר הניסיון היה רק אצלו, שרק ממנו נטלו את מדרגותיו, ובכל זאת עמד אברהם בניסיון.

יישוב ה' - לא הוקשה בעיני אברהם לשאול להקב"ה שום טעם

בעל ההפלאה בחיבורו פנים יפות (נפרשמי) מתירץ שהפליגה התורה יותר בניסיון אברהם מניסיון יצחק עצמו שמסר עצמו ונפשו לעקדה, לפי שהיה לאברהם לשאול את הקב"ה הרי אתמול אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע והיאך עתה אתה אומר לי לעוקדו (ויחשמי מעיני פ"ג ח"ט ד'), ובכל זאת לא שאל כלום. כלומר שעיקר ניסיון אברהם שלא הוקשה בעיניו לשאול שום טעם, אף שהיה נראה כסותר, ונדמה כמלאכים שהקדים נעשה לנשמוע, כמו שאמרו חז"ל (פ"ג ח"ט) בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמוע, אמר הקב"ה מי גילה רז זה לבני, שאין לאדם לחקור טעם מצוות אלא לעשות מצוותיו בתמימות. ואולם רשאי האדם לשאול מאת ה' לזכות אותו להבין טעם המצוות, וביאר שזה מה שאמר הכתוב (פ"ג ח"ט, י"א) "חברים מקשיבים לקולך השמיעני", שבתחילה צריך להקשיב ואח"כ השמיעני, להבין הטעם.

יישוב ו' - אברהם אבינו נתנסה בקום ועשה ויצחק בשב ואל תעשה

עוד מתירץ ההפלאה שניסיון של אברהם היה גדול מניסיונו של יצחק, לפי שאברהם נתנסה בקום ועשה, אך יצחק נתנסה בשב ואל תעשה. וחזק דבריו ממה שמצינו ביבמות (י) שהטעם שעשה דוחה לא תעשה, אף על פי שלא תעשה חמור שהוא בקום ועשה, ואם עובר על עשה קל יותר כי עובר בשב ואל תעשה, מכל מקום בקיום המצוה שכר העשה גדול מלא תעשה, כיון שהוא בקום ועשה, אבל בקיום לא תעשה הוא בשב ואל תעשה. וכן מצינו בכמה מקומות שאמרו חז"ל (יבמות ז) שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה ולא בקום ועשה.

מתוך הספר "אשכול יוסף" עה"ת

"וירא אליו ה' באכזבי מברא והוא יושב פתחו האהל כחום היום" (י"ז, א) מדוע התייעץ אברהם עם אהלו ביו על מצות המילה והרי כבר נצטווה על כך מאת הש"ת?

ביאור ה' - להגדיל שכרו אם ייעצו לו שלא לקיים

עוד מתרץ הרא"ם שמפני שידע אברהם שלא יתנו לו עצה למול לכך ביקש להתייעץ עמו כדי שימנעוהו, ועם כל זה לא ישמע אליהם, ובה יתקדש ה' יותר ויותר על ידו. וכן תירץ בעל האבי עזרי מרן הגרא"מ שד"ל וביאר שדברים אלו עולים בקנה אחד עם מה שביאר הבית הלוי בפרשתנו שבשעה שאברהם הלך לעקוד את יצחק אמר לישמעאל (בראשית כ"ה ט) "שבו לכם פה עם החמור" עם הדומה לחמור, ומכאן לומדים חז"ל (קדושין סט.) שאין קידושין תופסין בשפחה, וולד שפחה כמותה, ואינו מיוחס אחריו. וקשה למה אברהם רמז דין זה דווקא כאשר הלך לעקידה, ותירץ הבית הלוי שהלכה זו היתה נוגעת לאברהם באותו זמן, שהרי הקב"ה הבטיחו "ביצחק יקרא לך זרע", וכעת ציווהו לעקוד את יצחק, ואם כן תבטל ההבטחה, ולכן כדי להגדיל את הניסיון והשכר עליו, חיזק אברהם והשריש בליבו שהגם שישמעאל אינו מיוחס אחריו, ונמצא יצחק בן יחיד, אף על פי כן הולך הוא לשחוט בנו. וסיים בעל האבי עזרי שכן הוא כמו בכל המצוות השמעיות שאינם מובנות בשכל אלא רק מציווי הש"ת, חשוב יותר כשמקיימם כשמתאווה להם ומתגבר, כגון בשר בחלב וחזיר וכדומה, וכמו שכתב רבינו הרמב"ם (שמונה פרקים) שיש לחלק בין מצוות שכליות למצוות שמעיות, וכדרך שאמרו חז"ל (פ"ו כ"ט ס"ג קדושין) שלא יאמר אדם אי אפשר לאכול בשר חזיר, אי אפשר לבא לערוה, אלא אפשר ואפשר ומה אפשר ואבי שבשמים גור עלי.

ביאור ו' - ממרא נתן לאברהם עצה לרפואת המילה

החוקני מתרץ שממרא נתן לאברהם עצה מן האספלנית, לשימה על המילה, והיא אבקה לרפא את המכה. ובספר טעמי המנהגים (עניני גרית מילה לוח מתק"ט נקוטנס למחין) הביא מספר ברית אברהם שפירש שממרא נתן לאברהם 'עצה' היינו מין צמח הנקרא 'עצה' הנזכר במסכת שבת (נ"ט.), שיעשה מזה רפואה ויתן על המילה כדי שיתרפא מהר.

ביאור ז' - נטל עצה היאך יפתה את בני ביתו ומקנת כספו למול

השל"ה הקדוש מתרץ שח"ו שהיה אברהם שואל עצה אם יקיים ציווי האל, אך לפי שנצטווה למול גם את ישמעאל וכל מקנת כספו, ואולי לא יניחו עצמם למול, שהרי ישמעאל התפאר שלא עיכב (פסחים ע"ט.), והיה צריך א"א להתייעץ איך יפתה אותם ומה ידבר על לבם. ומסיים השל"ה שחז"ל באו ללמדנו מזה מוסר, שאם בא מצוה לידי האדם יתייעץ באיזה אופן יותר טוב ושריר וקיים לקיימה, ו'עצת ה' היא תקום'.

ביאור ח' - נטל עצה אם להמתין עד שיצטווה

עוד מתרץ השל"ה שכיון שאברהם קיים כל התורה כולה (יומא ס"ג), ובמצוות מילה ידע שיצווהו הקב"ה, וקודם שנצטווה היה מסופק אם ימול עצמו או ימתין עד שיצטווה, לכך התייעץ עם ממרא אם יקיים מצות מילה כמו כל המצוות, או ימתין עד שיצווהו הקב"ה, וממרא נתן לו עצה הוגנת שיקיים מצות המילה בעת שיצווהו הקב"ה ויגדל שכרו. ולפי"ז ענר ואשכול השיבוהו שאף אם יצווהו הקב"ה למול לא ימול, אי נמי שעתה לא ימול בשביל שלא יצער עצמו.

ביאור ט' - אברהם הסתפק אם נצטווה למול רק את בני ביתו

רבינו עובדיה מברטנורא בחי" עה"ת מתרץ בשם רבו, שאברהם היה מסופק אם המצוה אליו שימול את עצמו, או דוקא למול את בניו אשר יולדו לו וילידי ביתו, ועל זה אמרו חז"ל שממרא נתן לו עצה למול את עצמו ממש.

מתוך הספר "אשכול יוסף" עה"ת

בשעה שאמר הקב"ה לאברהם לימול הלך והתייעץ בשלושת אוהביו, אמר לו ענר כבר בן מאה שנה אתה, ואתה הולך ומצער את עצמך. אמר לו אשכול מה אתה הולך ומשניא את עצמך בין שונאך. אמר לו ממרא, אלהיך שעמד לך בכבשן האש ובמלכים וברעבון והדבר הזה שאמר לך למול אין אתה שומע לו. אמר לו הקב"ה אתה נתת לו עצה למול, חיך שאיני נגלה עליו לא בפלטין של ענר, ולא בפלטין של אשכול, אלא בפלטין שלך, וזה מה שנאמר "וירא אליו ה' באכזבי מברא", [מדרש רבה בפרשתן].

ביאור א' - אודות שהיה מל אחרים והיו מתים

הרא"ם מתרץ שאברהם אבינו מל הרבה ולדות קודם שמל את עצמו, ומתו כל הולדות, עד שהרגיש ממרא בלשון ציווי הבורא "המול ימול" שקודם ימול את עצמו ורק אחר כך רשאי למול אחרים, וזו העצה שנתן לו ממרא שימול את עצמו תחילה, אבל על עצם המילה ודאי לא הסתפק אברהם כלל.

ביאור ב' - אם למול בצנעא או בפרהסיא

רבותינו בעלי התוספות מתרצים שח"ו שאברהם ישאל עצה אם ימול אם לאו, אלא אברהם התייעץ אם ימול עצמו בצנעא או בפרהסיא. וממרא נתן לו עצה לעשותה בפרהסיא כדי שיראו העולם וימולו אחריו, והיינו דכתיב "בעצם היום הזה נימול אברהם" בעיצומו של יום.

ביאור ג' - התייעץ רק על מקום המילה

הרא"ם מביא שיש מפרשים שאברהם אבינו התייעץ רק על מקום המילה, וממרא השיבו שכיון שנצטווה ימול לכל כל זכר, ממילא חיוב המילה באותו מקום. אך הרא"ם דוחה פירוש זה שהרי במדרש מוכח שאברהם התייעץ עימהם אם לקיים את המילה או לאו, וממרא השיאו עצה לקיים מצות המילה. ברם גם בעלי התוספות כתבו ליישב כאמור, שאברהם אבינו הלך להתייעץ עמהם על מקום המילה. ויש ליישב דא"ה" ענר ואשכול השיבוהו שבכלל לא ימול, ולכן ממרא השיב כנגדם שימול ולא יחשוש לדבריהם, ואה"נ נתן לו עצה גם על המילה, כמו שכתבו בעלי התוספות.

ברם הריב"א הקשה על פירוש זה, דבתנחומא איתא "ואתנה את בריתי ביני ובינך" אמר רבי חנינא לא היה יודע אברהם מהיכן ימול, אמר לו הקב"ה "וארבה ארבה אותך במאוד מאד" ממקום שאתה פרה ורבה. בר קפרא אומר, אברהם דרש ק"ו, ומה אילנות חייבים בערלה ממקום שעושים פירות, אף אני ממקום שיעשה פרי. ויש ליישב דמכל מקום אף שממרא השיבו כן עדיין היה מסופק אם כך כוונת הש"ת באמת, עד שנגלה אליו הש"ת, וממילא ידע שממרא כיוון לאמת. והריב"א מיישב בשם המדרש שודאי היה יודע אברהם באיזה אבר ימול, אך לא ידע אם יחתוך העור שעל ראש הגיד או עור שעל צדו, והשיבו ממרא שיחתוך עור שעל ראשו עד שישאר הגיד כאלון, ולכך נגלה אליו השם בחלקו הקרוי אלוני, על שם אלון.

ביאור ד' - לבדוקם אם הם יראי השם

הרא"ם מתרץ שאברהם התייעץ עימהם כדי לנסותם אם הם יראי ה', כפי שהראו עצמם, ויוכל לבטוח בהם שיהיו בעלי בריתו כבתחילה, או שמא אינם יראים את ה' אלא בפיהם, ושוב לא יבטח בהם.

קום התהלך בארץ לארצה ולרוצח כי לך אתגלה: (י"ג, י"ז)

מה הועיל אברהם בהליכתו בארץ והלא קרקע לא נקנית בהליכה?

בגמרא בבא בתרא (דף טז: ק), נחלקו רבי אליעזר וחכמים, אם ניתן לקנות קרקע ע"י הליכה, דתניא הלך בה לאורכה ולרוחבה, קנה מקום הילוכו דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים אין הילוך מועיל כלום עד שיחזיק. וידוע (נרמס ט). דהלכה כחכמים. וכן נפסק בשו"ע (ח"מ סי' קצ"ז ס"ז). כמבאר בגמרא, שר' אליעזר למד דין זה מהנאמר בפרשתו: "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתגנה", הרי שהקב"ה אמר לאברהם שע"י הליכתו בארץ יקנה אותה קניין עולם, לו ולזרעו הבאים אחריו. ורבנן שסוברים שקרקע לא נקנית בהליכה, מסבירים שמפני חביבות אברהם אמר לו הקב"ה כך, כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו, וביאר רשב"ם שעם ישראל יהיו כיוורשין ולא כגזלנין, ולא יהיה רשות לשטן לקטרג ולא פתחון פה לבעל מדת הדין.

וצ"ע מה שייד כאן חביבות, אם ההליכה של א"א לא יצרה קניין, ואם רק בשביל להראות לו המתנה, וזה כוונת החביבות, א"כ די במה שאברהם ראה כבר את כל הארץ, כמבאר בפסוקים הקודמים, וא"כ מדוע היה צורך בהליכתו בה?

עוד צ"ב במה שביאר רשב"ם, שעם ישראל יהיו כיוורשין ולא כגזלנין, והלא כיון שלפי חכמים ההליכה לא יצרה שום קניין, א"כ עדיין יהיו כגזלנין, ומדוע הליכתו מונעת פתחון פה מבעל הדין לקטרג?

יישוב א' - החביבות יצרה גמירות דעת לקניין

נראה ליישב בס"ד דא"ג, אע"פ שאצל כל אדם הילוך לא הוא קניין, ואי אפשר לקנות ע"י הליכה, מ"מ כוונת הגמרא דשאני אברהם אבינו, שמשום חביבותו לפני הקב"ה, היה כאן גמירות דעת לקניין, כמו שמצינו בכמה דברים שלא שייכים בקניין, ומ"מ הרי זה מועיל באדם אצל בנו, לפי שדעתו של אדם קרובה אצל בנו וגמר ומקנה, כמו שמצינו בשו"ע (ח"מ סי' ר"י) ש"א שאע"פ שאין אדם מקנה למי שלא בא לעולם, ולפיכך המזכה לעובר של אחר לא קנה, ואפי' אמר לכשילד יזכה, אם היה בנו קנה, אפי' לא אמר לכשילד. כמו"כ י"ל בנידו"ד שאע"פ שהילוך לא יקנה אפי' באב אצל בנו, מ"מ בחביבות אברהם אצל הקב"ה, שהיא חביבות גדולה מסתם אב אצל בנו, היה גמירות דעת ליצור קניין. אמנם יש להקשות שהחיסרון בקניין הליכה, אינו מצד חוסר גמירות דעת אצל המוכר, אלא מחמת הקונה עצמו, שאינו עושה מעשה המורה על בעלות, וא"כ מה יועיל כאן גמירות דעת מצד המוכר. וי"ל כיון דמ"מ מצינו שהילוך קונה בשביל של כרמים, כיון שהוא מקום המיועד להליכה, לכן מהני ע"י גמירות דעת של המוכר.

יישוב ב' - החביבות הוכיחה על מעשה קניין

ע"ל דהנה אם נאמר שהילוך אינו קונה משום שיש חיסרון במעשה הקניין, שההליכה אינה מורה על בעלות, י"ל דאדם חשוב שאין דרכו להלך ולטייל בכל מקום, ממילא הליכתו במקום לקנותו הוא כהוראת בעלות וקונה, ואין לומר כן בכל אדם חשוב, אלא דוקא באברהם שכל הליכתו ע"פ ציווי השי"ת, ואינו הולך סתם, ולפי"ז זה כוונת הגמרא שמפני חביבות של א"א אמר לו הקב"ה כן, והיינו דדוקא אברהם שהיתה חביבותו לפני הקב"ה מפני חשיבותו, לכן יכול היה לקנות גם ע"י הליכה, ומצינו כעין זה בכמה דברים, שאין הקניין מועיל אצל כל אדם, אבל באדם חשוב מהני, עיין בב"י (סי' ח"מ קצ"ז) שהביא מרבינו ירוחם, שאע"פ שאי אפשר לקנות בהמה ע"י רכיבה בלבד, מבלי שינהיג אותה, כדעת הרי"ף והרמב"ם, מ"מ באדם חשוב מהני.

יישוב ג' - עיקר קניין הארץ להלך בדרגות

ע"ל בס"ד ע"פ מ"ש מרן החת"ס בספרו תורת משה (נפסק), בהביאו חקירת הרמ"ע מפאנו וצ"ל על מתנת ארץ ישראל שהקב"ה נתן לנו, אם בשביל שהיא זבת חלב ודבש וטוב לאכול מפריה ולשבוע מטובה, או כדי ליכות את הנשמה שמתוך כך יהלכו ממדרגה למדרגה עד שיבואו למדרגה עליונה. והנה זה דומה לשביל כרם העשוי להילוך, ובודאי כי כוונת אברהם אבינו ע"ה לא היתה אלא כדי שיבוא למדרגה עליונה, וזה מה שאמרו בגמרא שמשום חביבותו של אברהם, שהוא בודאי היה חביב עליו רק ליכות את הנשמה, והוא דומא דשביל כרם העשוי להילוך וקונה בהילוך.

ואל הזכר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב ויקח אל הזרע וימחר כלשונות אבותו" (י"ט ו) למה א"א לא האכיל את המלאכים דגים?

יישוב א'

בספר קדושת לוי מותרין שאף על פי שבכל סעודה חשובה מביאים דגים, מכל מקום אברהם אבינו לא הקפיד להביא דגים אלא בשר דווקא, לפי שבבשר יש כמה מצוות, שחיטה מליחה וניקור, אבל בדגים אין שום מצוה.

יישוב ב'

העולם מתרצים שמעלת הדגים לפי שהצדיקים מתגלגלין בהן, כמ"ש הרמ"ע מפאנו (נפ"י יונה ח"ג סי' ק"ד) וממילא בזמנו של אברהם אבינו שעדיין לא נתגלגלו הצדיקים בדגים לא הקפידו לאוכלן, שהרי חנוך ומתושלח צדיקים גמורים היו, וממילא לא היו נשמות שנתגלגלו בדגים.

יישוב ג'

האדמו"ר מגור זצ"ל בעל הפני מנחם מבאר שכיון שאברהם אבינו היה אז באלוני ממרא, ליד חברון, ושם אין ים או נהר, לכך לא היה מצוי לפניו דגים.

יישוב ד'

בספר חשבי מחשבות (עמ' ק"ג) מתרין שדגים מסוגל לעורר את האדם ללימוד התורה וזכירתה, ורמז לדבר מ"ש בגמ' (ע"א) "ותעשה האדם כדגי הים" מה דגים שבים כיון שעולין ליבשה מיד מתים, אף בנ"א כיון שפורשין מן התורה מיד מתים, וכיון שהמלאכים היו מעותדים לקטרג על נתינת התורה לישראל על כן מן השמים זימנו שלא יביא לפניהם דגים שהוא לזכירת לימוד התורה שלא לעורר עוד קנאה ותחרות מצידם.

יישוב ה'

ע"ל דהנה אדם שפחות בדרגה שייד בו איסור אכילת דבר שבמעלה, כדאי' בפסחים (מט:) רבי אומר, עם הארץ אסור לאכול בשר, שנא' (ויקרא כ"ב) "זאת תורת הבהמה והעוף", כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר בהמה ועוף, וכל שאינו עוסק בתורה אסור לאכול בשר בהמה ועוף, מיהו לבני נח מותר כמבאר במהרש"א. ויתכן שהטעם בזה לא משום שעם הארץ אינו בקיא בשחיטה ניקור ומליחה כמ"ש המפרשים, אלא אדרבה משום שיש בבשר מצוות אלו מתקדש הבשר, וממילא עם הארץ אינו ראוי לאוכלו. ולפי זה י"ל שגם דגים לא היה אברהם מאכיל כי גדולה מעלתו מבשר, לפי שלא השחיתו את דרכם בזמן דור המבול ולכן לא מתו, כדאי' בחז"ל, ומפני שאברהם לא היה מכיר בטיב האורחים, לכן לא היה מאכילם דגים, ולפי"ז מובן טעם נוסף לאכילת דגים בסעודות שבת ומועדים.

"הִנֵּה זֶה יֵלֵךְ כִּי אֲשֶׁל יִפֹּת מִרְאָה אֶת" (י"ג, ו"ב)

איך א"א קידש' את ערה
והלא אסור לקדש' את האשה
עך שיראנה?

בגמרא קידושין (מא.) איתא, אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ותתנגנה עליו ורחמנא אמר ואהבת לרעך כמוך. וקשה שהרי אברהם אבינו קיים כל התורה כולה לרבות מצוות דרבנן (מלאכה ציומא כח.), אם כן הידך לא הסתכל בשורה לפני שקידשה, כמאמר הכתוב (גנלשית י"ז י"ב) "הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את", ודרשו בגמרא (צ"ג טו.) מכלל שעד אז לא הכירה, וקשה שהרי אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה כמבואר בגמרא בקידושין?

רבינו המהרש"א ראש המדברים בקושיא זו, כתב ליישב בחידושו
 ללבבא בתרא (טז). שודאי אברהם אבינו ראה את שרה בנעוריה קודם
 שנשאה ותו לא, ואחר כך לא ראה אותה כלל אפילו לאחר נישואיהם
 מתוך צניעותה. ועל כן חשב שמן הסתם לא עמדה ביפוייה בוקנתה, כי
 בעת הזאת היתה לפי סדר הכתובים יותר משישים שנה, ולפי שעל ידי
 מעשה הסתכל בה עתה כדאי' בתנחומא (פסמס קן לך לוח ט) על כן אמר
 עתה ידעת, כלומר שהיה בטוח שכבר אינה עומדת ביפוייה ועתה ראה
 שאיכו עומדת ביפוייה.

אך הקשה בספר תורתך שעשועי (פסמ קן) להאדמו"ר מגור בעל הפני
מנחם זצ"ל שהרי אמרו בגמ' בבא מציעא (פז.) עד אברהם לא היתה
זקנה בעולם, ורק מאחר שהיה קלסתר פניו של יצחק דומה לשל
אברהם ולא יכלו להבדיל ביניהם, ביקש אברהם ובאה זקנה לעולם.
ולכאור' לפי זה קשה קנה המהרש"ש שאף אם היתה שרה בת שנים רבות,
הרי עדיין לא היתה זקנה בעולם (אלא קד אמרי עצמות שנים משגול' תפאק וגל),
ומטעמא לא נשאר מלסתר פניה במוטתה כפי שהיה בעשועי.

וראיתי בספר ביאורי חיים (סקינן ל"ה עמ' מק"י) שכתב ליישוב קושיא זו על פי דברי המהרש"א שם בב"מ, שהקשה היאך יתכן שעד אברהם אבינו לא היתה זקנה בעולם והלא נאמר בסדום (נחלש"ט י"ט, ד') "מנער ועד זקן". והוסיף שכמו כן יש להקשות ממה שנאמר "אחרי בלותי היתה לי עדנה" ואמר רב חסדא (נ"ט, טז) אחר שנתבלה הבשר ורבו הקמטים, תתעדן הבשר ותתפשטו הקמטים וחוזר היופי למקומו. הרי שגם קודם לידת צחק היה שייד זקנה של קמטין וכדומה, וכמו כן יש להעיר מדרשת חז"ל ("מד"ר נחלש"ט פ"א, א, וזנא ג' נס"י י"ט מי שיה) בת כ' כבת ז' ליופי, הרי שמן הדין היתה שולטת זקנה באנשים? ומיישב המהרש"א שאף על פי שהיתה זקנה בעולם, מכל מקום לא היתה כל כך ניכרת בלובן שיער, ועל זה ביקש אברהם אבינו. ולפי זה מיושב גם מה שנתירץ המהרש"א בעניינו שאברהם סבר שיש לשרה סימני זקנה, ועתה בראותה נודע לו כי יפת מראה היא.

בספר הנפלא מעדני אשר (פסמ לך ק) ליידיי הגאון רבי אשר אנשיל שוורץ שליט"א מתרץ שכיון שאמרו בגמרא מגילה (טו.) שירשה אמנו היתה מהנשים היפות בעולם, אם כן היה הדבר מפורסם, לכן לא היה אסור שיקדש אותה בלא שיראנה דלא שייך החשש שמה שתגנה עליו, ודפח"ח. כלומר ההגם שהיתה אז עדיין קטנה, מכל מקום במשפחתו של אברהם ודאי היה עניין זה מפורסם, שהרי שרה היתה בת ה'רן אחי אברהם.

ע"ל כס"ד ע"פ מה שדרש רשב"י במסכת בבא בתרא (פז): "הו' ברך את אברהם בכל" (נלאַזט כ"ד), אבן טובה היתה תלויה בצווארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא, ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלזה הקב"ה בלגלג חמה. נמצא מעתה שאצל אברהם אבינו לא היה חשש שמוא תתנגד עליו, שאף חולים בראותם את אברהם אבינו מיד התרפאו, על אחת כמה וכמה אם היה נמצא באדם רק דבר מגונה שהיה מיד מתרפא מיד בראיית פני אברהם אבינו, וממילא לא היה מוכרח אברהם להביט באשה לפני שיקדשנה, כי אף אם יהיה בה דבר מגונה מיד מתרפא.

ראה עוד 10 יישובים בספר שיעורי ברם יוסף קידושין (עמ' רצ"ו והלאה).

"וּמַלְכוֹ שְׁעֵי הָאֵלִים יִזְדָּדוּ"

איך מבקשים "מי שענה ליצחק על גבי המזבח יענה לזו", הלא כל תשובתו של יצחק היתה להיעקר?

הנהגה בסליחות אומרים, "דעני ליצחק על גבי מדבחא ענינן", בפשטות משמע שהש"ת ענה לתפילות ישראל יצחק שלא יעקד וימות. והדבר צע"ג, שהרי חז"ל דרשו "וילכו שניהם יחדיו", שיצחק הבין שהולך והלכו שניהם בלב שלם, האב לזוכה והבן להיזבח, ואם כן אדרבה כל תשוקתו ותפילתו של יצחק היתה להעקד ולמות על קדושת הש"ת.

ומצינו עוד שלאחר שהקב"ה אמר לאברהם, "אל תשלח ידך אל הנער", אמר אברהם להקב"ה אם כן תלחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו הקב"ה "אל תעש לו מאומה", ככלומר אל תעש בו מום (פס' כ"ב י"ג), וקשה היאך ביקש אברהם להתחסד על ידי חבלתו ביצחק, והלא אין ראוי להתחסד על חשבון אחרים (פי' בספר "מסעל יוסף" ורא' סה"ארכי), אלא על כרחך שאברהם ביקש כן על דעת יצחק, שהיה חפץ בכל ליבו להעקד. ובמדרשים מבואר דיצחק אף ביקש מאברהם שיקשרנו ויעקוד אותו יפה, א"כ כמה נענה יצחק על גבי המזבח?

ואולם מה שאומרים בתחילה "מי שענה לאברהם בהר המוריה הוא יענה לנו", וכן איתא בגמרא תענית (109:), שמבקשים בנוסח זה בתעניות ותחינות, אינו קשה כלל, כמ"ש שם התוספות (ד"ה מ"א), שהכוונה למה שניצול אברהם מנמרוד. ובלא"ה יש לומר שנעתר הקב"ה לאברהם לברכו במה שירבה מיד לאחר העקדה, "כי ברך אברך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים".

נראה בס"ד ליישב על פי מה שמצינו בפירוש הריב"א (סולמות) שמצא מדרש, שנאמן יצחק בן עדן שתי שנים כדי להתרפאות מהחיתוך שהתחיל אביו לשוחטו. ובספר ילקוט דוד (מלכות) כתב בשם הזהוה"ק שאברהם שחט ליצחק שני סימנים בהר המוריה, והוליוהו המלאכים לגן עדן לרפאותו, ולזה אומרים ברוך מחיה המתים באתה גיבור, שמדת יצחק היא גבורה. ועל פי זה כתב בספר פענח רזא שיצחק לא היה בקבורת אמו, דכתיב "ויבא אברהם לספוד לשרה", ולא מוזכר שמו של יצחק, כי היה בן עדן, [כרם מדברי רש"י הנ"ל משמע שיצחק לא נעקד כלל]. ולאור דברי המדרש יש לומר דאדרבה מה שהקב"ה נעתר לתפלתו של יצחק, היינו שביקש בכל זאת להישחט, והסכים הקב"ה על ידו ויצחק נשחט במקצת.

הנהגה לאור מזה שנתבאר (במיוחד הקדמ), שיצחק נטמן בגן עדן שתי שנים כדי להתרפאות מהחיתוך שהתחיל אביו לשוחטו, ושחט בו שני סימנים בהר המוריה, והוליוכוהו המלאכים לגן עדן לרפאותו, יש לומר שנתקבלה תפילתו להירפא ואף הועלה לגן עדן ונטמן שם שתי שנים להתרפאות. ובספר שערי שלום (יורה דעה), ביאר שנתקבלה תפילתו שפרחה נשמתו של יצחק בעת העקדה, כמבואר בפרקי דרבי אליעזר.

ע"ל על פי מה שביאר רש"י (בראשית כ"ז 6) עה"פ "אחר הדברים האלה", אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן שלוש עשרה שנה ולא מוחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר לי הקב"ה וזבח עצמך לפני לא הייתי מעכב. ואפשר שהיו אברהם ויצחק מתפללים להקב"ה הבן מלהיזבח והאב לזבוח, ונעתר להם הקב"ה והעמידן בניסיון זה, וזהו שאנו אומרים דעני ליצחק על גבי מדבחא.

מתוך הספר "אשכול יוסף" על המועדים – וראה שם עוד הרבה תירוצים

[illegible]

להאזנה לשירותי המרתקים
של הרב יוסף וזי סימן לוב שליט"א
מוזה"ס "כרם יוסף" וסדרת: "אשכול יוסף"
בהחלטה אגודה ופרשת השבוע
073-371-8053
לקבלת צינתוק והאזנה בשידור וזי:
וזינג והקפי #
את השיעורים והעלן ניתן להוריד בקול הלשון"
בלו: שיעורים לכל פרשיות ודעות